

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12.12.2001, sp. zn. Tpjn 300/2000, ECLI:CZ:NS:2001:TPJN.300.2000.1

Číslo: 14/2002

Právní věta:

I. Trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 3 tr. zák. se dopustí pachatel, který užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí se zbraní při neoprávněném vniknutí do domu nebo do bytu jiného proti napadené osobě. Dopustí se ho i pachatel, který se po neoprávněném vniknutí v domě nebo v bytě jiného nadále zdržuje proti vůli oprávněné osoby a užije při tom násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí se zbraní proti napadené osobě. Taktéž se ho dopustí pachatel, který se do domu nebo do bytu jiného dostane nikoli neoprávněně, ale následně se zde zdržuje proti vůli oprávněné osoby a užije při tom násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí se zbraní proti napadené osobě. Není přitom rozhodné, při kterém z těchto jednání se pachatel násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí se zbraní proti napadené osobě dopustí, neboť postačí, když k němu dojde kdykoliv během vzniklého protiprávního stavu, a to od jeho počátku až do jeho ukončení.

Napadenou osobou není pouze oprávněná osoba nebo osoba, která zde má právo bydlení, ale je jí i každá jiná osoba, která se v domě nebo v bytě oprávněné osoby zdržuje s jejím souhlasem, nebo pokud v tomto prostoru jedná v její prospěch.

Užití násilí nebo pohrůžka bezprostředního násilí za použití zbraně proti napadené osobě může pachateli sloužit jako prostředek k vniknutí do domu nebo do bytu jiného, případně k tomu, aby si v tomto prostoru zajistil možnost nadále se zde zdržovat, nebo může směřovat k jakémukoliv jinému cíli, např. ke spáchání jiného trestného činu či k pouhému rušení práva na soukromí oprávněné osoby.

II. Zákaz dvojího přičítání jedné a téže okolnosti ve smyslu § 31 odst. 3 tr. zák. se uplatní pouze u skutkové podstaty jednoho a téhož trestného činu. Není proto vyloučeno, aby ke stejné okolnosti bylo přihlédnuto u dvou různých skutkových podstat trestných činů spáchaných v souběhu, není-li tu jiný důvod takový souběh vylučující.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 12.12.2001

Spisová značka: Tpjn 300/2000

Číslo rozhodnutí: 14

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Porušování domovní svobody, Zákaz dvojího přičítání

Předpisy: § 238 odst. 1 tr. zák.

§ 238 odst. 3 tr. zák.

§ 31 odst. 3 tr. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

O d ů v o d n ě n í :

V rozhodovací praxi senátů Vrchního soudu v Praze se vyskytly rozdílné názory na posuzování otázky, kdy je trestný čin porušování domovní svobody spáchán se zbraní (§ 238 odst. 3 tr. zák.). V jednom z případů, kdy obžalovaný do bytu vnikl neoprávněně oknem přes odpor jeho uživatele a tohoto zde posléze fyzicky napadl za použití kuchyňského nože a dalšího nezjištěného předmětu a do dalšího bytu vnikl tak, že mu po zazvonění otevřel dveře jeho uživatel, jehož odpor za použití násilí překonal, a zde jej pak sekáčkem na maso několikrát udeřil do hlavy a do dolních končetin, to celé se záměrem v těchto bytech odcizit peníze nebo jiné vhodné předměty, přičemž v důsledku popsánoho násilí oba poškození zemřeli, bylo toto jednání obviněného soudem prvního stupně právně posouzeno kromě dvojnásobného trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. f) tr. zák. ve znění platném do 31. 8. 1995 též jako dvojnásobný trestný čin porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2 tr. zák. Odvolací senát Vrchního soudu v Praze ale vyslovil názor, že správně mělo být jednání obžalovaného kvalifikováno podle přísnějšího ustanovení podle § 238 odst. 1, 3 tr. zák. vzhledem k tomu, že čin v obou případech spáchal se zbraní. Podrobnější odůvodnění tohoto názoru ovšem v rozhodnutí odvolacího soudu není uvedeno. V jiném rozsudku Vrchního soudu v Praze byl vysloven opačný právní názor při posuzování jednání dvou obžalovaných, kteří neoprávněně po překonání zdi vnikli dveřmi do domu poškozené a zde v úmyslu odcizit peníze prohledávali místnosti. Poté, co poškozená zjistila jejich přítomnost, tuto napadli mj. tak, že ji bili hliníkovou opěrnou holí do hlavy a přitlačili jí na obličej polštář, který jí bránil v dýchání, až upadla do bezvědomí. Oproti rozsudku soudu prvního stupně, který jednání obžalovaných posoudil jako pokus trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. h) tr. zák. v souběhu s trestným činem porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2, 3 tr. zák., odvolací senát byl toho názoru, že se sice jedná i o tento trestný čin, ale pouze podle § 238 odst. 1, 2 tr. zák. Odůvodnil jej tím, že obžalovaní neoprávněně vnikli do domu jiného a překonali přitom překážku (plot), jejímž účelem je zabránit vniknutí, ale tohoto činu se nedopustili se zbraní. Pokud proti poškozené užívali násilí zahrnující mj. údery holí a dušení polštářem, všechny tyto útoky následovaly až poté, kdy oba již byli uvnitř bytu poškozené. Užití zmíněných zbraní tudíž nesloužilo k realizaci záměru vniknout neoprávněně do bytu poškozené, jak to ustanovení § 238 tr. zák. předpokládá, ale k realizaci záměru poškozenou oloupit, což je plně vystiženo v právní kvalifikaci podle § 8 odst. 1, § 219 odst. 1, 2 písm. h) tr. zák.

Protože tato právní otázka vyžaduje sjednocení výkladu, předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu podle § 30 odst. 2 zák. č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, a čl. 14 odst. 1 písm. f) Jednacího řádu Nejvyššího soudu navrhl, aby trestní kolegium Nejvyššího soudu zaujalo ke sjednocení jejího výkladu stanovisko.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu před zaujetím stanoviska vyžádalo podle § 30 odst. 3 zák. č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, vyjádření od Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Nejvyššího státního zastupitelství, předsedů vrchních soudů i všech krajských soudů, Právnických fakult v Praze, v Brně, v Plzni a Olomouci, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, Ústavu státu a práva Akademie věd a od České advokátní komory.

Ministerstvo vnitra a stejně tak vrchní soudy v Praze a v Olomouci, Krajské soudy v Praze, v Plzni a v Českých Budějovicích, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Ústav státu a práva Akademie věd, jakož i Česká advokátní komora se vyjádřily tak, že souhlasí s řešením posuzované sporné

otázky uvedeným v právní větě tohoto stanoviska.

Taktéž Ministerstvo spravedlnosti, Nejvyšší státní zastupitelství a Krajské soudy v Hradci Králové a v Ústí nad Labem pokládají výše uvedený právní názor za věcně správný. Pro úplnost ale požadují právní řešení i jiných v úvahu přicházejících skutkových okolností vážících se na použití zbraně pachatelem proti věci a proti osobě, případně upozorňují na nejednotnost výkladu při posuzování znaků „užije násilí při překonávání překážky bránící vniknutí“ (§ 238 odst. 2 tr. zák.) při neoprávněném vniknutí do domu nebo do bytu jiného, či se domáhají názornějšího vyřešení problematiky souběhu trestného činu porušování domovní svobody s jinými v úvahu přicházejícími závažnějšími trestnými činy, např. trestným činem vraždy.

Souhlasné stanovisko k řešení předmětné otázky vyplynulo z vyjádření katedry trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Ta pouze navrhla doplnění právní věty o řešení problematiky zákazu dvojího přičítání jedné a téže okolnosti ve smyslu § 31 odst. 3 tr. zák., a to shodným způsobem, jak to vyplývá z odůvodnění zpracovaného stanoviska. Tedy že není vyloučeno, aby ke stejné okolnosti bylo přihlédnuto u dvou různých skutkových podstat trestných činů spáchaných v souběhu.

Jediným připomínkovým místem, které vyslovilo určitou pochybnost ohledně té části stanoviska, podle níž užití násilí nebo pohrůžka bezprostředního násilí za použití zbraně proti napadené osobě může směřovat též k jakémukoliv jinému cíli, např. ke spáchání jiného trestného činu či k pouhému rušení práva na soukromí oprávněné osoby, byla Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Podle jejího názoru by užití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí za použití zbraně mělo být pouze prostředkem k neoprávněnému vniknutí do domu nebo bytu jiného, resp. k neoprávněnému setrvání v něm. Pouze takové jednání pachatele by mělo být posouzeno podle právní kvalifikace § 238 odst. 1, 3 tr. zák. Navzdory této své výhradě považuje zpracovaný návrh stanoviska za smysluplně odůvodněný s tím, že vysloveným závěrům nelze upřít oprávněnost.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu po zvážení všech těchto vyjádření a v nich uvedených argumentů zaujalo stanovisko uvedené v právní větě.

Trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 3 tr. zák. se dopustí ten, kdo neoprávněně vnikne do domu nebo do bytu jiného nebo tam neoprávněně setrvá a užije při takovém činu násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí a takový čin spáchá se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami.

Při řešení zadané otázky je třeba vycházet z toho, co je objektem trestného činu porušování domovní svobody. Objektem tohoto trestného činu je domovní svoboda zaručená článkem 12 Listiny základních práv a svobod (publikované pod č. 2/1993 Sb.), který ve svém odst. 1 stanoví, že obydlí je nedotknutelné a není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Chráněna je tak domovní svoboda jak vlastníka, tak oprávněného uživatele domu nebo bytu, jímž může být zejména jeho nájemce, a to proti komukoliv. Domovní svobodu přitom nelze chápat jako pouhou nedotknutelnost, nenarušitelnost obydlí (domu či bytu) v jeho hmotné podstatě, ale je třeba ji chápat šířeji, a to jako právo občana – oprávněné osoby nebýt nikým neoprávněně rušen ve svém soukromí, jež mu poskytuje obývaný dům nebo byt, a to včetně ochrany osobní integrity takové osoby v tomto prostoru.

Z toho vyplývá, že domovní svoboda oprávněné osoby nepřestává být porušována pouze při uskutečňování první alternativní formy jednání, tedy neoprávněného vniknutí do jejího domu či bytu, ale její porušování trvá i poté, kdy se pachatel v takovém domě nebo v bytě zdržuje proti vůli oprávněné osoby. To jinými slovy znamená, že porušování domovní svobody oprávněné osoby nekončí v okamžiku úspěšného vniknutí pachatele do uvedeného prostoru, ale k jejímu porušování

dochází po celou dobu, kdy se v něm pachatel neoprávněně nachází. Z toho lze dovodit závěr, že pachatel může svým jednáním naplnit zákonný znak předmětného trestného činu i jen neoprávněným vniknutím do domu nebo do bytu jiné osoby. Pokud se ale v tomto prostoru nadále zdržuje proti vůli oprávněné osoby (ihned po vniknutí do něj jej dobrovolně nebo nedobrovolně neopustí), dopouští se neoprávněného setrvání v domě nebo v bytě a naplňuje tak i druhý z alternativních způsobů jednání, jímž lze spáchat skutkovou podstatu tohoto trestného činu. I když v uvedeném případě je trestný čin dokonán již samotným neoprávněným vniknutím do domu nebo do bytu jiného, je páchán i nadále po celou dobu, po kterou se pachatel po vniknutí v domě nebo v bytě bez oprávnění zdržuje, neboli zde neoprávněně setrvává. To znamená, že takový pachatel trestný čin páchá oběma možnými způsoby, tedy ve formě neoprávněného vniknutí i neoprávněného setrvání. Tohoto trestného činu se ale může dopustit i pachatel, který se do domu nebo do bytu jiného dostane oprávněně, tedy se svolením oprávněné osoby, ale potom se vzepře výslovně nebo konkludentně projevené vůli oprávněné osoby a bez oprávnění odmítne tento prostor opustit a nadále se v něm zdržuje. Takový pachatel rovněž porušuje domovní svobodu oprávněné osoby, a to tím, že proti její vůli bez oprávnění setrvává v jejím domě nebo bytě, čímž naplňuje výhradně druhý z alternativních způsobů spáchání trestného činu. Rozdílnost mezi spácháním trestného činu oběma výše uvedenými způsoby je mj. v tom, že v prvním případě k jeho dokonání dojde již okamžikem předchozího neoprávněného vniknutí do domu nebo bytu, kdežto v druhém případě se tak děje až momentem, kdy je další přítomnost pachatele možné označit za neoprávněnou, tedy v rozporu s vůlí oprávněné osoby. Taktéž v tomto druhém případě k páchání trestného činu dochází po celou dobu, během níž je pachatelem udržován protiprávní stav spočívající v jeho neoprávněném zdržování se v domě nebo v bytě oprávněné osoby.

V těchto souvislostech je nutné nahlížet na případy, při nichž dojde k porušení domovní svobody oprávněné osoby pachatelem, jenž při tom užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí. Z povahy objektu trestného činu porušování domovní svobody spočívajícího též v právu oprávněné osoby nebýt nikým rušen ve svém soukromí, které poskytuje dům či byt, je třeba dovodit, že k narušení soukromí oprávněné osoby dojde násilným jednáním pachatele nebo jeho bezprostřední pohrůžkou ze strany pachatele nejen proti samotnému vlastníku nebo uživateli takového domu nebo bytu, ale i proti osobám, které zde mají právo bydlení, anebo i proti osobám, jež se v něm nacházejí se souhlasem oprávněné osoby, a také proti osobám, které v tomto prostoru jednají ve prospěch oprávněné osoby. To znamená, že zmíněné zákonné ustanovení poskytuje ochranu též rodinným příslušníkům, kteří v domě nebo v bytě bydlí, včetně dalších zde bydlících osob v tzv. společné domácnosti (druh, družka, popř. jiné osoby v obdobném vztahu), ale i osobám nacházejícím se v takovém prostoru přechodně, krátkodobě, např. hostům, pracovníkům podniků provádějícím zde opravy apod., jakož i osobám, které do domu nebo bytu vstoupí na podporu a ochranu soukromí oprávněné osoby (např. soused zjistí, že do vedlejšího bytu vnikl pachatel, a on ho jde vykázat, zadržet či jinak proti němu zakročít). Napadením kterékoliv z těchto osob v domě nebo v bytě jiného za použití násilí nebo jeho bezprostřední pohrůžkou ze strany pachatele dochází k porušení objektu tohoto trestného činu.

Ke spáchání trestného činu porušování domovní svobody je vyžadována úmyslná forma zavinění (§ 4 tr. zák.), a to nejen ke všem znakům jeho základní skutkové podstaty, ale i ke všem znakům jeho kvalifikovaných skutkových podstat. Pohnutka jako znak subjektivní stránky trestného činu v daném případě nemá pro jeho spáchání žádného významu. To jinak znamená, že pachatelova pohnutka vedoucí jej k násilnému jednání nebo k pohrůžce bezprostředním násilím, a to i s případným použitím zbraně, není pro naplnění formálních znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu rozhodná. K narušení jeho objektu dojde nejen tehdy, když násilí s použitím zbraně, resp. jeho bezprostřední pohrůžka je prostředkem k neoprávněnému vniknutí do domu či bytu nebo prostředkem k zajištění možnosti neoprávněného setrvání v něm, ale i tehdy, když směřuje k jinému cíli, např. ke spáchání jiného trestného činu, nebo je samoučelné. Tak např. pachatel užije násilí se zbraní vůči napadené osobě, aby se snáze zmocnil jejího majetku anebo aby od ní zjistil, kde je takový majetek uschován.

Může tak jednat i proto, aby se napadené osobě pomstil nebo ji tímto způsobem poškodil. Samoučelnost takového počínání pachatele může spočívat rovněž v pouhém záměru rušit oprávněnou osobu v jejím soukromí bez motivu spáchat cokoliv dalšího. Okolností rozhodnou z hlediska posouzení, zda v konkrétním případě došlo k naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu, je též zjištění odpovídajícího stupně společenské nebezpečnosti spáchaného jednání ve smyslu § 88 odst. 1 tr. zák. (srov. č. 34/1976-I Sb. rozh. tr.). Použití přísnější právní kvalifikace trestného činu porušování domovní svobody v zásadě nebrání, že ke stejné okolnosti spočívající např. v pohrůžce bezprostředního násilí realizované použitím zbraně je přihlíženo rovněž u sbíhajícího se trestného činu loupeže podle § 234 tr. zák., nebo je-li k použitému násilí se zbraní přihlédnuto též u sbíhajícího se trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák. Zákaz dvojího přičítání jedné a téže okolnosti ve smyslu § 31 odst. 3 tr. zák. se totiž může uplatnit pouze u skutkové podstaty jednoho a téhož trestného činu. Není proto vyloučeno, aby ke stejné okolnosti bylo přihlédnuto u dvou různých skutkových podstat trestných činů spáchaných v souběhu (srov. přiměřeně č. 3/1976-I Sb. rozh. tr.).

Zákonný znak „násilí“ v dané souvislosti je možno spatřovat v použití fyzické síly pachatelem zejména k překonání nebo k zamezení kladeného nebo očekávaného odporu napadené osoby při neoprávněném vniknutí do domu nebo bytu, nebo k zajištění možnosti pachatele v tomto prostoru neoprávněně setrvat anebo i k jinému účelu, pro nějž se ho pachatel proti napadené osobě dopustil. Pohrůžka bezprostředního násilí potom spočívá v pohrůžce takovýmto násilím, které má být vykonáno ihned, nepodvolí-li se napadená osoba vůli pachatele. Bývá zpravidla vyjádřena výslovně, ale stačí i konkludentní jednání, je-li z něj i ostatních okolností zřejmé, že násilí se uskuteční vzápětí, pokud se napadená osoba, již je pachatelem vyhrožováno, nepodvolí jeho vůli.

Násilí za použití zbraně, aby takto mohlo být právně kvalifikováno, musí směřovat výhradně proti fyzické osobě. Tento závěr vychází ze zákonné úpravy podmínky, kdy je trestný čin spáchán se zbraní, obsažené v ustanovení § 89 odst. 5 tr. zák., v němž je mj. stanoveno i to, co je třeba ve smyslu zákona považovat za zbraň. Vyplývá z něj, že zbraní se rozumí cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším. Z toho je zřejmé, že za zbraň lze považovat každý hmotný předmět, který je způsobitlivý zvýraznit intenzitu napadení tělesné integrity člověka a lze jím přivodit jeho zranění. Nejsou to tedy jenom zbraně v technickém slova smyslu, jako jsou zbraně střelné či sečné, ale v konkrétním případě to může být kámen, železná tyč, silný klacek apod. Spáchání trestného činu násilím za použití zbraně je nutné spatřovat i v tom, když pachatel použije při útoku proti napadené osobě např. elektrického proudu tak, že přikládá k jejímu tělu vodiče zavedené do elektrické sítě, ale i tehdy, když použije např. polštář k jejímu dušení způsobem, který je schopen jí přivodit újmu na zdraví. Pohrůžka bezprostředního násilí se zbraní může spočívat v jejím užití k působení na psychiku napadené osoby, tj. k přímé hrozbě, že zbraně bude vůči ní použito, anebo když pachatel má zbraň pouze u sebe, ale svým chováním demonstruje odhodlání jí proti takové osobě použít.

Pokud se pachatel dopustí násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí výhradně proti věci, která je součástí domu nebo bytu jiného, anebo proti jakékoli jiné věci, jež se v tomto prostoru nachází, a to i prostřednictvím zbraně, která je zbraní podle zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu, ve znění pozdějších předpisů, anebo i prostřednictvím předmětu, jenž by jinak splňoval podmínky ustanovení § 89 odst. 5, věty za středníkem, tr. zák., jeho jednání by bylo možné posoudit pouze podle ustanovení § 233 odst. 1, 2 tr. zák. Takové jednání pachatele totiž nesplňuje zákonnou podmínku upravenou v ustanovení § 89 odst. 5, věta před středníkem, tr. zák., která ke spáchání trestného činu se zbraní vyžaduje její užití k útoku, k překonání nebo zamezení odporu. Takto popsané zákonné znaky se však mohou vázat pouze ve vztahu k osobě a nikoli ve vztahu k věci.

Za správný je proto třeba považovat názor toho senátu Vrchního soudu v Praze, který v popsaném jednání spatřoval též trestný čin porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 3 tr. zák., neboť pachatel v jednom případě po neoprávněném vniknutí do bytu oprávněné osoby a ve druhém případě při neoprávněném vniknutí do bytu oprávněné osoby použil vůči ní násilí za použití zbraně.